

1. Общество потребления [Электронный ресурс] / Интернет-портал «Академик». – Режим доступа: http://greater_political.academic.ru/ Дата доступа: 01.03.2016.

2. Восстание масс [Электронный ресурс] / Интернет-портал «Философия». – Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/library/ortega/vosst.html>. – Дата доступа: 01.03.2016.

УДК 355.48(476.4)

А.А. Каранькова

Навук. кір. праф., д-р гіст. навук М.Я. Сяменчык
(БДТУ, кафедра гісторыі Беларусі і паліталогіі)

ГЕРАІЧНАЯ АБАРОНА МАГІЛЁВА У 1941 ГОДЗЕ

Магілёў заўсёды быў у цэнтры многіх гістарычных падзей. І на гэты раз горад прыцягнуў увагу міліёнаў сучаснікаў тым, што яго абаронцы спынілі, здавалася б, непераможную армію Гітлера. Магілёўцы праявілі смеласць, мужнасць, гераізм. Яны стаялі да апошняга і не давалі прайсці ворагу. Абаронцы Магілёва змагаліся на роўных з абаронцамі Брэсцкай крэпасці і абаронцамі Мінска.

Здавалася б, што карыснага можа зрабіць гэты "маленькі горад" у ваялікай вайне? Але гэты "маленькі горад" зрабіў тое, што не атрымалася ў іншых. Яго абаронцы праявілі цяперенне, жаданне вызваліць сваю Радзіму ад нямецкіх акупантаў. Пра абарону Магілёва цяпер ведаюць усе: і дзеці, і дарослыя. Гэты горад стаў прыкладам для іншых.

Пачатак 1940-х – гэта час небывалага росквіту Магілёва. Перад вайной тут налічвалася больш за 46 буйных прамысловых прадпрыемстваў. Самыя вядомыя з якіх былі: аўтарамонтны завод імя Кірава, фабрыка штучнага валакна імя Куйбышава, швейная фабрыка імя Валадарскага, трубаліцейны завод. Юнакі і дзяўчаты пасля заканчэння школы атрымлівалі сур'ёзныя прафесіі. У родны горад вярталіся працаваць выпускнікі навучальных устаноў. Сюды ж ехалі юнакі і дзяўчаты з усіх абшараў Савецкага Саюза, каб звязаць сваё жыццё з прыгожым, квітнеючым горадам на Дняпры. Горад жыў, дыхаў, любіў, верыў і будаваў планы на будучыню.

22 чэрвеня ў 5 гадзін раніцы кіраўнік вобласці Іван Мікалаевіч Макараў атрымаў тэрміновае паведамленне: «Вайна. Бамбязь гарады. Неадкладна прымайце меры ўзмацнення для Магілёўскай вобласці»

Гэта раніца была цёплая, сонечная. На беразе Дняпра праходзіў спартыўны агляд. Многія магілёўцы спяшаліся з'ехаць за горад адпачыць. Гэта былі апошнія мірныя гадзіны Магілёва.

З пачаткам вайны вакол горада была створана лінія ваенных умацаванняў працягласцю ў 25 кіламетраў. Былі выкапаны супрацьтанкавы роў, акопы і траншэі. Другая лінія абароны стваралася ў самім горадзе. Дарогі з Мінска і Бабруйска былі перакрытыя сістэмай супрацьтанкавай абароны. Абарончыя збудаванні ствараліся і ў горадзе - на вуліцах, скрыжаваннях, плошчах. На верагодных кірунках танкавых нападаў ствараліся мінныя палі і вызначаліся зоны загараджальнага агню.

У ноч на 26 чэрвеня 1941 г. бамбавікі дабраліся і да Магілёва. Бомбы былі скінуты ў раёне чыгуначнага вакзала, Ленінскай вуліцы, Свята-Нікольскага сабора. Аглушальныя выбухі ўскалыхнулі неба над Дняпром. І ўвесь горад пакрыўся чорным дымам. Дамы рассыпаліся як кардонныя скрынкі, успыхвалі і згаралі. Палалі склады, заводы, чыгуначны вакзал.

Магілёў абараняла мужная 43 знішчальная авіядывізія пад камандаваннем генерала Захарава. Лётчыкі паказвалі гераізм і масавае самаахвяраванне. Выконвалі баявыя задачы на мяжы магчымага. Гэта патрабавала не толькі адвагі і бясстрашнасці, але і дакладнага разліку, мозных нерваў, хуткай рэакцыі, выдатнай тэхнікі пілатавання, ведаў уразлівых месцаў варожай машыны. У небе над Магілёвам асабліва вызначыўся старшы лейтэнант Мікалай Цярохін. Ён адзін з першых здзейсніў дваіны таран і знішчыў у баі ўсё галоўнае звяно «юнкерсаў». За гэты подзвіг Мікалай Цярохін быў узнагароджаны ордэнам Леніна.

Нямецкае камандаванне планавала прарвацца ў Магілёў з боку Бабруйска і засяродзіла на гэтым напрамку танкавую дывізію, а таксама пяхотныя часткі, якія падтрымліваліся артылерыяй і авіяцыяй. У Буйнічах праходзіў пярэдні край савецкай абароны, дзе супрацьтанкавы роў, тулячыся з ярамі, упіраўся ў Дняпро. Ужо 10 ліпеня нямецкія войскі сістэматычна падваргалі пазіцыі 388 палка масіраванай бамбардзіроўцы і артылерыйскаму абстрэлу. У адказ 12 ліпеня савецкая артылерыя адкрыла агонь па нямецкіх танках і нанесла ім сур'ёзныя страты. Перайшоўшы ў наступ, нямецкія камандуючыя накіравалі на савецкія пазіцыі праз Буйніцкае поле 70 танкаў. Бой працягваўся 14 гадзін. Савецкія салдаты спалілі 39 танкаў, а таксама адбілі некалькі нападаў праціўніка. 13 ліпеня нямецкім часткам удалося вярнуцца на пазіцыі 3-га батальёна, але адтуль іх контратакавалі салдаты палка. Гэта аперацыя дазволіла выбіць нямецкія войскі з захопленых пазіцый, свае ж пазіцыі савецкія войскі ўтрымлівалі аж да 22 ліпеня.

23 дні працягвалася бітва ня Дняпры. І ўвесь гэты час Чырвоны Сцяг вісеў над старажытнай магілёўскай ратушай. 26 ліпеня 1941 нямецка-фашысцкім войскам удалося ўвайсці ў Магілёў.

Сцісла аб тым, як Сіманаў апынуўся на знакамітым полі, якое пасля, па зразумелых прычынах, усхваляў у сваіх творах.

У тыя дні малады яшчэ пісьменнік Канстанцін Сімана з фатаграфам Паўлам Трошкіным па заданні рэдакцыі выехалі на лінію фронту да Магілёва, дзе ў тыя дні ішлі цяжкія баі. Для Канстанціна гэта была першая ваенная камандзіроўка. Пад вечар 11 ліпеня журналісты прыбылі ў горад і праз дзень даведаліся, што на Буйніцкім полі падчас жорсткага 14 гадзіннага бою 12 ліпеня 1941 абаронцы горада падбілі і спалілі, выкарыстоўваючы бутэлькі з гаручай сумессю, 39 фашысцкіх танкаў і адстаялі рубеж абароны. І назаўтра дзеля сенсацыйнага рэпартажу яны адправіліся на месца падзей. Для прыкрыцця на час фотаздымкаў ім далі атрад аўтаматчыкаў, бо з блізкага лесу ў любы момант фашысты маглі адкрыць агонь. Але журналістам пашанцавала. І запаветныя здымкі былі зроблены без перашкод.

Упершыню з пачатку вайны здабыткам савецкіх людзей сталі фатаграфіі зрынутай нямецкай тэхнікі. Панарама 10 падбітых варожых танкаў наглядна дэманстравала, што непераможнасць немцаў усяго толькі міф. Каля стэндаў з навінамі ў тыя дні збіраліся вялізныя натоўпы чытачоў. Людзі радаваліся. Гэта было лепш любой агітацыі.

Ужо быў узяты Смаленск, а пад Магілёвам усё яшчэ грэмелі баі.

У Буйнічах упершыню за ўсю гісторыю нацысцкай арміі былі спынены немцы. Здавалася б, што менавіта Магілёў яны павінны былі б прайсці ціха, мірна і спакойна. Але тут яны спыніліся і атрымалі вельмі моцны адпор. І больш за месяц яны не маглі прасунуцца далей.

Менавіта тут, дзе загінулі Сямён Куцэпаў і яго таварышы, і завяшчаў пахаваць сябе К. Сіманаў. Пісьменніка не стала 28 жніўня 1979 года. Яго прах развеялі над Буйніцкім полем.

Нярэдка Магілёў называюць «Бацькай Сталінграда». Чаму так?

У Магілёве быў атрыманы бяспэжны вопыт, выкарыстаны пазней пры абароне Сталінграда. Абарона Магілёва мела велізарнае значэнне для наступнага ходу вайны. Тут было затрымана наступленне групы армій «Цэнтр» на галоўным маскоўскім напрамку. Хто ведае, што было б, калі б, Магілёў не змог затрымаць немцаў на 23 дні. Бо ўсе гэтыя 23 дні Масква выкарыстала, каб умацаваць свае пазіцыі.

Яшчэ гэтыя гарады параўноўваюць, таму што ў іх адбыліся самыя галоўныя дзеянні вайны. Бо пасля Магілёва, немцы сталі цярапец па разы. А раней гэтая армія здавалася непераможнай. Бітва ў Сталінградзе наогул змяніла ход вайны.

Магілёў - гэта горад, які змог зрабіць немагчымае. Так, мы не былі гатовыя да вайны. Мы хацелі жыць мірна і шчасліва. Але Магілёў не саступіў, змагаўся да апошняга. У 1941 годзе пра Магілёў даведаліся ўсе. Усе пыталіся: “Чаму спынілася нямецкая армія?”, “Што там здарылася”, “Чаму немцы не наступаюць далей?”

Нягледзячы на тое, што Магілёў усё ж апынуўся ў зоне акупацыі, ён ніколі не здаваўся. Магілёў паказаў, што нават у акупацыі, можна змагацца і перамагаць ворага. Магілёў не толькі ў 1941 годзе ўчыніў гераічны подзвіг. Ён яго здзяйсняў на працягу ўсёй Вялікай Айчыннай вайны. Магілёў паказваў мужнасць і гераізм на працягу ўсёй вайны.

Пра гісторыю горада распавядаюць назвы вуліц і плошчаў, а яшчэ мармуровыя дошкі, помнікі, мемарыяльныя комплексы.

У часу свае законы. Рана ці позна згладжвае яно ў памяці падзеі нашага жыцця. Але ёсць такія, над якімі час не ўладна: яны аднолькава належаць і гісторыі, і дню сённяшняму. І мы не павінны забываць, мы павінны памятаць слаўныя старонкі гісторыі роднага горада Магілёва.

ЛІТАРАТУРА

1. Манахаў, С. Сустрэча праз 45 год: [ветэранаў 172-й стралковай дывізіі ў Магілёве] / С. Манахаў // Магілёўская праўда. — 1986. — 23 жніўня.

2. Новікаў, С. А. Магілёўская бітва 1941 года: [абарона горада] / С. Я. Новікаў // Палымя. — 2009. — № 7. — С. 122—127.

3. У лясках Беларусі: успаміны савецкіх партызан і нямецкіх антыфашыстаў / рэд. І.М. Ігнаценка, А.В. Сямёнава. - Мінск: Беларусь, 1977. - 383 с.

4. Бруханаў А.І. У штабе партызанскага руху / А.І. Бруханаў. - Мінск: Беларусь, 1980. - 255 с.

5. Энцыклапедычны даведнік / Беларуская Савецкая Энцыклапедыя; Рэдкалегія: І.П.Шамякіна (гл. Рэд.) і інш. - Мінск, 1990.